

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра філософії та релігієзнавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації,
проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 2 від 17.10. 2018 р.

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни
РЕЛІГІЄЗНАВЧА ДУМКА УКРАЇНИ
підготовки магістра
спеціальності 031 Релігієзнавство,
освітньої програми «Релігієзнавство, міжконфесійні відносини»;
спеціальність 033 Філософія,
освітня програма «Філософія, суспільна аналітика»

Програма навчальної дисципліни «Релігієзнавча думка України» підготовки магістра, галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 031 Релігієзнавство, за освітньою програмою «Релігієзнавство, міжконфесійні відносини»; спеціальності 033 Філософія, за освітньою програмою «Філософія, суспільна аналітика»

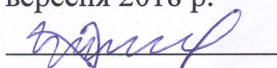
Розробник: Кондратик О.В., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та релігієзнавства

Рецензент: Возняк С. С., доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та хореографічного мистецтва

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства

протокол № 3 від 26 вересня 2018 р.

Завідувач кафедри:

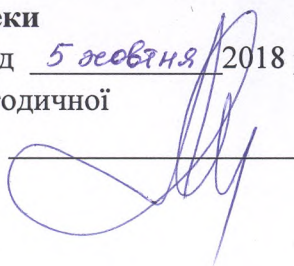

Борейко Ю. Г.

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки

протокол № 3 від 5 жовтня 2018 р.

Голова науково-методичної комісії факультету:

Шваб А. Г.

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань – 03 «Гуманітарні науки»	Вибіркова
Кількість годин / кредитів 150 / 5	Спеціальність – 031 Релігієзнавство, «Релігієзнавство, міжконфесійні відносини» 033 Філософія, «Філософія, суспільна аналітика»	Рік навчання - 6 Семестр - 11 Лекції – 20 год. Семінарські – 22 год. Самостійна робота – 100 год. Консультації - 8 год.
ІНДЗ: немає	Освітній ступінь – магістр	Форми контролю: 11- семестр - екзамен

2. АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Становлення і вияви української релігієзнавчої думки з часу Київської Русі до кінця XIX століття: зародження та розвиток богословсько-філософської традиції, знань про релігію, її природу, еволюцію, закономірності розвитку в різних соціально-політичних, етнокультурних та духовних умовах, філософське витлумачення феномену релігії. Давньоруська богословсько-філософська думка, елементи релігієзнавчих знань, суджень (XI-XIII ст.), що складають вітчизняну культурну і духовну спадщину киеворуської культури. Релігієзнавчий аналіз поняття святості доби Київської Русі. Києво-Печерський патерик як релігієзнавчий твір.

Становлення українського богословського релігієзнавства: світобачення Івана Вишенського у контексті становлення українського богословського релігієзнавства. Полемічна література як джерело історії релігійного життя України доберестейського періоду. Історико-релігійні праці співіснування доби поширення унійної моделі співіснування православ'я та католицизму. Церковні і монастирські автори ХУІ-ХУІІ ст. про проблеми конфесійного життя. Роль Петра Могили у формуванні богословського релігієзнавства.

Питання природи і функціональності релігії у творчій спадщині Г.С.Сковороди: ХУІІІ століття – період остаточної втрати Україною своєї державності й етнографічної цілісності занепаду української культури, поглинення Українського Православ'я Московським Патріархатом, схоластикація богослов'я. Проникнення християнства в контекст повсякденного життя. Релігія - не лише система поглядів, а сукупність релігійно значимих дій., що слугує для українця моральним мінімумом. Критичність мислення Г.Сковороди та зміни уставленні до богослов'я та освіти в Академії. Демократизм, неортодоксальність, братерство – суть евангелізму Г.С.Сковороди. У розумінні Бога, витлумаченні Трійці, уявленнях про Христа Сковорода відступив від ортодоксії. Бог за Сковородою є і в природі і поза нею – пантеїзм та деїзм Сковороди. Осмислення Біблії. Релігійний скептицизм Г.Сковороди.

Проблеми філософії релігії у спадщині мислителів «Київської школи»: процеси диференціації філософської думки на два інституційно, методологічно і змістовно різні напрями: духовну і світську філософію. Світська філософія – вільна філософсько-критична оцінка істин християнства, осмислення суспільно-політичних проблем,

антропологічних, етико-моральних проблем. 20-70 роки XIX століття - формування «Київської» філософської школи, яка об'єднала і синтезувала новотворчу традицію світської філософії. Київський університет – К.Зеленецький, Й.Михневич, О.Новицький та усталена традиція «духовної» філософії репрезентована викладачами Київської духовної академії – П.Авсенев, І.Скворцов, С.Гогоцький, П.Юркевич та ін.. Проблеми пізнання внутрішнього світу людини, раціональне тлумачення світу, його релігійно-християнське сприйняття і переживання, пошук адекватної філософської форми для збереження релігійно-християнського змісту. Проблеми: співвідношення філософії і релігії, еволюція релігійної свідомості людства. Уявлення П.Юркевича про релігію як закономірний вияв духовного прогресу людства- «вселюдська свідомість».

Кирило-мефодіївці про місце християнства в історичній долі України. Оцінка функціональної ролі релігії і церкви Тарасом Шевченко: історичні та соціальні концепції кирило-мефодіївців. Синтетичний погляд на свою національну (етнічну) спільноту як на єдиний, розгорнутий в соціальному часі й «соціалізованому просторі». Кирило-мефодіївська теорія українського месіанства як типовий приклад християнсько-романтичного осмислення національного буття, яке прагне до взаємопроникнення етнічного і релігійного. М.Костомаров, В.Білозерський, П.Куліш, Т.Шевченко. Дослідження розвитку українського етносу в загальноєвропейському історичному контексті. Теза про богообраність українського народу. З'ясування ролі християнства в історичній долі українського народу вивело кирило-мефодіївців на вирішення більш загальної філософської проблеми – співвідношення релігійного, національного та соціального. Модель національного розвитку України. Оцінка функціональної ролі релігії і церкви Тарасом Шевченком.

Виокремлення релігієзнавства як сфери наукового знання у суспільній думці України М.Драгоманов, О.Потебня: українське громадівство – рух другої половини XIX століття та його характеристика. Єдність та відмінність громадівських підходів до суспільних процесів у творчості М.Драгоманова та О.Потебні. Методологічні основи наукової концепції М.Драгоманова : «національне», «релігія», «людськість», «поступ». Концепція розбудови демократичної держави. Філософське узагальнення мовних явищ у науковій спадщині О.Потебні. О.Потебня як засновник лінгвістичного релігієзнавства, етнолінгвістики, етнолінгвопсихології в рамках яких він з'ясував питання формування генезису релігійних вірувань, специфіки національної свідомості, психології за допомогою і на основі мовних артефактів. Погляди О.Потебні на націю, національну свідомість, мову, духовну культуру народу. Антиклерикальне релігієзнавство Михайла Павлика. Іван Франко – перший теоретик українського релігієзнавства.

Релігієзнавча думка України XX століття: М.Боголюбов як філософ релігії. Михайло Поснов – історик релігії. Арсен Річинський – етнолог релігії. М.Боголюбов про філософію релігії як «науку критичну», адже всі релігії для неї є предметом наукового пізнання. Предмет філософії релігії, методологічні настанови, особливості та місце філософії релігії серед інших наукових дисциплін. Визначення релігії, класифікація релігій, історія становлення та зміна форм релігій у науковій концепції М.Боголюбова. Михайло Поснов як київський християнознавець і один із засновників релігієзнавчої думки в Київському університеті, історик релігії. Арсен Річинський – етнолог релігії. Обґрунтування ним поняття «Українське Православ'я» і визначення головних рис цього культурно-історичного феномену феномену.

Михайло Грушевський про сутність та еволюцію релігії. Релігієзнавча спадщина Вячеслава Липинського. Погляди М.Грушевського на сутність релігії. Для означення феномена релігії обґрунтування понять «релігійний світогляд», «поганський світогляд», «тотемістичний світогляд». Елементами релігійного комплексу, згідно М.Грушевського є світогляд, обряди і культ. З'ясування поняття «надприродне». Погляди на запровадження християнства на Русі. Релігія як чинник соціальності, солідарності людей. Еволюція поглядів щодо змісту релігії. Релігія як спосіб вирішення проблем пов'язаних з

відношенням свого Я, своєї й інших спільнот, світу загалом. Релігія як форма вияву народності, форма культури. Поняття «українське християнство» як релігія українського народу. Релігієзнавчі дослідження В.Липинського: з'ясування сутності релігійного феномена, дослідження впливу на упорядкованість суспільного життя, функціонування культури та держави. Поняття «містицизму» як родове щодо релігії Традиції соціологічного психологізму в теорії В.Липинського щодо релігії. Типи взаємин між релігією і політикою, церквою і державою.

Бачення А.Шептицьким та Й.Сліпим проблем національного: практичне значення національних та релігійних проблем для митрополита Андрея Шептицького. Розуміння ролі нації, національного, «християнського патріотизму». Програма дій релігійного помирання (греко-католицького та православного обряду), як справа майбутнього. Осмислення глобальних проблем долі українства, визначення шляхів церковної і національної злагоди Йосифом Сліпим. Про не відокремленість історії української церкви від історії свого народу.

Релігієзнавча думка у творчому спадку Івана Огієнка: характеристика релігієзнавчої думки І.Огієнка з позицій академічного і богословського релігієзнавства. Дослідження історії Української Церкви. Зародження і еволюція релігії в цілому та окремих її елементів. Сутність релігійного феномену. Дослідження проблем релігії в контексті історичних, філологічних, культурологічних та соціологічних досліджень, виходячи з принципу христоцентризму, апології православ'я, ставлення до християнства як до «істинної релігії». І.Огієнко - особливий творець української релігієзнавчої думки.

Богословське релігієзнавство української діаспори. – І.Ортинський, С.Ярмусь, І.Шевців, І.Музичка, Д.Блажейовський: підґрунтя поширення богословського релігієзнавства української діаспори в Німеччині (Мюнхен), у Франції (Париж), у США, Аргентині та Канаді. Знані постаті: професор Аркадій Жуковський, філософ релігії Володимир Олексюк, Діонісій Ляхович, професор Іван Власовський, Ю.Мулик-Луцик та ін. Богословсько-релігієзнавчий спадок отця Івана Ортинського. Отець Степан Ярмусь – мислитель православної діаспори. Іван Шевців як богословський релігієзнавець, Іван Музичка як богослов і релігієзнавець. Творчість Д.Блажейовського як засіб збереження українства.

Релігієзнавча думка радянської доби. Знані постаті українського релігієзнавства радянського часу – Б.Лобовик, В.Танчер, П.Косуха: наукові дослідження орієнтовані на антирелігійну роботу і на подолання релігійності. Наукове розуміння феномену релігії як форми суспільної свідомості. Здійснення широкомасштабних конкретно-соціологічних досліджень стану релігійності населення України; вивчення історії релігії і вільнодумства; дослідження сутності та структури релігійного феномену, особливостей функціонування та взаємодії з іншими компонентами духовної культури, зокрема з обрядовою сферою, мистецтвом, наукою, філософією, дослідження динаміки і напряму еволюції релігії за умов науково-технічного прогресу. Корені, соціальні функції релігії та релігію як форму суспільної свідомості досліджували такі вчені як М.Добрускін, О.Білоус, І.Гуржій, Г.Лебединець, Д.Острянин, М.Парнюк, В.Танчер та ін. Знані постаті українського релігієзнавства радянського часу: Б.О.Лобовик – фундатор вітчизняної гносеології релігії; В.К.Танчер – теоретик проблем атеїстичного релігієзнавства; П.І.Косуха як соціолог релігії. Соціально-практичний контекст існування і діяльності радянських релігієзнавців.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Навчальна дисципліна «Релігієзнавча думка України» ознайомлює підходами до висвітлення українського релігієзнавства, де можна виокремити чотири нерівномірні за часовими параметрами періоди – богословський, стихійно-вільнодумчий, радянсько-матеріалістичний і науково-релігієзнавчий. Завданнями вивчення дисципліни є аналіз складного шляху становлення і розвитку релігієзнавчої думки України, збагачення її

змісту, розширення і вдосконалення методів дослідження в сучасному релігієзнавстві. Відповідно до вимог освітньої програми студенти повинні знати особливості історії становлення українського релігієзнавства; становлення релігієзнавства в добу Київської Русі та середньовіччя; релігієзнавчу думку України ХУІІІ – ХІХ століть; релігієзнавчу думку ХХ століття; умітимуть самостійно працювати з тематичною літературою; робити порівняльне зіставлення поглядів і концепцій вчених та богословів; систематизувати отримані знання; орієнтуватися у науковій релігієзнавчій літературі.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ.	Лаб.	Конс.	Сам. роб.	Контр. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Становлення і вияви української релігієзнавчої думки з часу Київської Русі до кінця ХІХ століття							
Тема 1. Релігієзнавче мислення доби Київської Русі	8	2			2	4	
Тема 2. Становлення українського богословського релігієзнавства	12	2	2			8	
Тема 3. Питання природи і функціональності релігії у творчій спадщині Г.С.Сковороди	10	2	2			6	
Тема 4. Проблеми філософії релігії у спадщині мислителів «Київської школи»	12	2	2			8	
Тема 5. Кирило-мефодіївці про місце християнства в історичній долі України.	8		2			6	
Тема 6. Виокремлення релігієзнавства як сфери наукового знання у суспільній думці України - М. Драгоманов О.Потебня	20	2	2		2	14	
Разом за змістовим модулем 1	70	10	10		4	46	
Змістовий модуль 2. Релігієзнавча думка України ХХ століття							
Тема 7. М.Боголюбов як філософ релігії. Михайло Поснов – історик релігії. Арсен Річинський – етнолог релігії	14	2	2			10	
Тема 8. Михайло Грушевський про сутність та еволюцію релігії. Релігієзнавча спадщина Вячеслава Липинського	18	2	2			14	
Тема 9. Бачення А.Шептицьким та Й.Сліпим проблем національного	8		2			6	
Тема 10. Релігієзнавча думка у творчому спадку Івана Огієнка	12	2	2		2	6	

(Митрополита Іларіона)							
Тема 11. Богословське релігієзнавство української діаспори. – І.Ортинський, С.Ярмусь, І.Шевців, І.Музичка, Д.Блажейовський	14	2	2			10	
Тема 12. Релігієзнавча думка радянської доби. Знані постаті українського релігієзнавства радянського часу – Б.Лобовик, В.Танчер, П.Косуха	14	2	2		2	8	
Разом за змістовим модулем 2	80	10	12		4	54	
Усього годин	150	20	22		8	100	

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№	Тема	Кількість годин
1	Становлення українського богословського релігієзнавства в давні часи - Світобачення Івана Вишенського у контексті становлення українського богословського релігієзнавства. - Полемічна література як джерело історії релігійного життя України доберестейського періоду. - Історико-релігійні праці доби поширення унійної моделі співіснування православ'я та католицизму. - Церковні і монастирські автори ХVI-ХVII ст. про проблеми конфесійного життя. - Роль Петра Могили у формуванні богословського релігієзнавства.	30
2	Оцінка функціональної ролі релігії і церкви Тарасом Шевченком	10
3	Виокремлення релігієзнавства як сфери наукового знання у суспільній думці України - Антиклерикальне релігієзнавство Михайла Павлика. - І.Франко – перший теоретик українського релігієзнавства.	20
4	Релігієзнавча думка початку ХХ століття - М.Боголюбов як філософ релігії. - Михайло Поснов –історик релігії. - Арсен Річинський – етнолог релігії - Релігієзнавча спадщина Вячеслава Липинського	30
5	Знані постаті українського релігієзнавства радянського часу – Б.Лобовик, В.Танчер, П.Косуха	10
	Разом	100

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Підсумковий контроль знань відбувається у вигляді усного іспиту

складається з 2-х змістовних модулів і не передбачає виконання індивідуального завдання.

Оцінювання за формами контролю:

Поточний контроль (мах = 40 балів)						Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1						Модуль 2		
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			МКР 1	МКР 2	
Т. 1-2	Т. 3-4	Т. 5	Т. 6-7	Т. 8-9	Т. 10-11	30	30	100
6	7	6	7	7	7			

Виконання модульних робіт відбувається в письмовій формі і передбачає, що студент:

- аналізує теоретичні питання і дає вичерпні відповіді на них;
- логічно і послідовно викладає матеріал;
- обґрунтовує філософські напрями і концепції та пов'язує їх із сьогоденням.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Не зараховано (з можливістю повторного складання)

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Академічне релігієзнавство. Підручник // За науковою редакцією професора А.Колодного.- Київ: Світ знань, 2000. - 862 с.
2. Бабій М.Ю. Свобода совісті: Філософсько-антропологічне осмислення / М.Ю.Бабій .- Київ, 1994.
3. Бондаренко В., Єленський В., Журавський В. Релігійне життя в Україні: Стан, проблеми, шляхи оптимізації / В.Бондаренко, В.Єленський, В.Журавський.- Київ, 1996.
4. Голобуцький П.В. Запровадження християнства на Русі - правда і вигадки / П.В.Глобуцький. - Київ: Політвидав, 1987.
5. Вебер Макс. Протестантская этика и дух капитализма. /Макс Вебер // В книге: Вебер М. Избранные произведения Москва: Прогресс, 1990.
6. Головацький Я. Виклади давньослов'янських легенд або міфологія / Я.Гловацький. - Київ: Довіра, 1991.
7. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні / М.С.Грушевський. - Київ: Освіта, 1992.
8. Гуревич П.С. Нетрадиционные религии на Западе и восточные религиозные культы / П.С.Гуревич. - Москва: Знание, 1985.

9. Еленский В. Иудаизм на Украине: Исторический очерк / В.Еленский.- Киев, 1991.
10. Закон України від 23 грудня 1992 р. «Про внесення доповнень і змін до Закону УРСР «Про свободу совісті та релігійні організації» // Голос України. - 1994. - 12 січня.
11. Історія релігій в Україні: У 10-ти т. // Редкол.: А.Колодний(голова) та ін. - К.: 1996 - 2004. Т.10. Релігія і Церква років незалежності України (за ред. проф. А.Колодного).- Дрогобич: Коло, - 2003. – 616 с.
12. Історія і теорія релігії та вільнодумства / За ред. М.М. Заковича. - Київ, 1996.
13. Історія релігій в Україні: Навчальний посібник / За ред. А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. - Київ, 1999.
14. Конституція України.- Київ: Політвидав, 1996.
15. Кривелев И.А. Библия: Историко-критический анализ / И.А.Кривелев. - Москва: Госполитиздат, 1982.
16. Лозко Г.С. Українське язичництво / Г.С.Лозко. - Київ, 1994.
17. Лубський В.І. Релігієзнавство / В.І.Лубський. - Київ: Вілбор, 1997.
18. Любащенко В.І. Історія протестантизму в Україні / В.І Любащенко. - Львів: Просвіта, 1995.
19. Мифы народов мира. Энциклопедия. В 2-х т.- Москва, 1988.
20. Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь: Від язичництва до християнства / О.П.Моця, В.М.Ричка. - Київ: Глобус, 1996.
21. Огієнко І. Українська церква / І.Огієнко. - Київ: Україна, 1993.
22. Панченко П.П. Релігійні конфесії в Україні / П.П. Панченко. - Київ, 1993.
23. Попович М. Мироззрение древних славян / М.Попович. - Киев: Наукова думка, 1985.
24. Релігієзнавство України. В 2-х книгах. Книга перша: Релігієзнавча думка України другого тисячоліття. Колективна монографія. За науковою редакцією докторів філософських наук Валерія Климова та Анатолія Колодного.- Київ, 2013.- 439 с.
25. Релігієзнавчий словник.- Київ, 1996.
26. Релігійна свобода: Історичне підґрунтя, правові основи і реалії сьогодення.- Київ, 1998.
27. Уляновський В.І. Історія церкви та релігійної думки України: У 3-х ч. / В.І.Уляновський - Київ: Либідь, 1994.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

Давньоруська богословсько-філософська думка.
 Елементи релігієзнавчих знань, суджень (XI-XIII ст.)
 Релігієзнавче мислення доби Київської Русі.
 Релігієзнавчий аналіз поняття святості доби Київської Русі.
 Києво-Печерський патерик як релігієзнавчий твір.
 Становлення українського богословського релігієзнавства.
 Світобачення Івана Вишенського у контексті становлення українського богословського релігієзнавства.
 Полемічна література як джерело історії релігійного життя України доберестейського періоду.
 Історико-релігійні праці співіснування доби поширення унійної моделі співіснування православ'я та католицизму.
 Церковні і монастирські автори ХУІ-ХУІІ ст. про проблеми конфесійного життя.
 Роль Петра Могили у формуванні богословського релігієзнавства.
 Питання природи і функціональності релігії у творчій спадщині Г.С.Сковороди.
 Проблеми філософії релігії у спадщині мислителів «Київської школи».
 Кирило-мефодіївці про місце християнства в історичній долі України.
 Оцінка функціональної ролі релігії і церкви Тарасом Шевченком.
 Виокремлення релігієзнавства як сфери наукового знання у суспільній думці України - М.Драгоманов, О.Потебня.
 Антиклерикальне релігієзнавство Михайла Павлика.

Іван Франко – перший теоретик українського релігієзнавства.
М.Боголюбов як філософ релігії.
Михайло Поснов –історик релігії.
Арсен Річинський – етнолог релігії.
Михайло Грушевський про сутність та еволюцію релігії.
Релігієзнавча спадщина Вячеслава Липинського.
Бачення А.Шептицьким та Й.Сліпим проблем національного.
Релігієзнавча думка у творчому спадку Івана Огієнка (Митрополита Іларіона).
Богословське релігієзнавство української діаспори.
Підгрунття поширення богословського релігієзнавства української діаспори в Німеччині (Мюнхен), у Франції (Париж), у США, Аргентині та Канаді.
Філософ релігії Володимир Олексюк, Діонісій Ляхович, професор Іван Власовський, Ю.Мулик-Луцик та інші знані постаті.
Отець Степан Ярмусь – мислитель православної діаспори.
Богословсько-релігієзнавчий спадок отця Івана Ортинського.
Іван Шевців - богословський релігієзнавець.
Іван Музичка - богослов і релігієзнавець.
Творчість Д.Блажейовського як засіб збереження українства.
Наукове розуміння феномену релігії як форми суспільної свідомості.
Характеристика релігієзнавчої думки радянської доби.
Знані постаті українського релігієзнавства радянського часу – Б.Лобовик, В.Танчер, П.Косуха.